

# Het naakte lichaam

Als Adam en Eva zo ontspannen naakt rondliepen in het Paradijs, wat is er dan gebeurd dat het blote lichaam nu iets problematisch is geworden?

Op deze pagina het historisch begin, op de rechter de ontknoping.

## Het verdwenen lichaam.

De Franse filosoof Michel Onfray probeert in al zijn boeken het lichaam als stoffelijk lijf met lusten en lasten (maar vooral lusten!) te heroveren op het Christendom en de Platoonse filosofie. Want wat is er zo rond het jaar nul in onze samenleving gebeurd? Plato maakt een onderscheid tussen ons lichaam en de geest. Het geestelijk vermogen is hoger en beter dan ons sterflijke lichaam want ons lijf kan geen deel nemen aan de eeuwige goddelijke ideeën. Een echt wijs mens kijkt niet naar de schaduwen op de muur maar draait zich om naar het licht. En in dat licht ziet de wijsgeer de dingen zoals ze echt zijn, weg van de donkere schaduwen die slechts lijken op de dingen die ze met hun schaduw weergeven. In het boek Gorgias [1a] formuleert hij de stelling 'sooma s ma', ons lichaam is ons graf. We moeten ons ontdoen van ons lichaam als we iets zuivers willen weten, zo schrijft hij in het boek Phaedo [1b]. En deze Griekse wijsgeer laat zich prachtig vermengen met het net opkomende Christendom, zoals dat bijvoorbeeld in het werk van Augustinus naar voren komt. Waar Augustinus nog een probleem zag dat door de zondeval van Adam toch feitelijk de geest en niet het lichaam gezondigd had (hij laat dit probleem onopgelost in zijn werk) [2]) kiest het doorsnee christendom voor een negatief lichaamsbeeld. Dat lichaam brengt ons telkens in verleiding.

En Michel Onfray ziet pas in deze tijd dat "het mogelijk is om Adam en Eva overboord te gooien. ... De ontkerstening van het vlees noopt ertoe de lichamen weer stoffelijk te maken". [3] In 2006 doet hij nog een poging om aan te tonen dat de Griekse filosofie allerm minst de ontkenning van het lichaam predikt. Negen delen Tegengeschiedenis van de filosofie schrijft hij waarin hij filosofen behandelt die weggemofeld zijn uit de westerse filosofie maar die de geneugten van ons lichaam juist bejubelen. [4]

De socioloog Norbert Elias beschrijft eigenlijk hetzelfde: het lichaam verdwijnt in ons civilisatieproces meer en meer naar het gebied van de schaamte, naar het gebied waarin wij het niet meer mogen tonen. Prachtige beschrijvingen over hoe wij onze behoeften doen (vroeger openlijk en openbaar),

hoe wij nu ons lichaam bij het eten uitschakelen door bestek te hebben (vroeger met lepel en handen) of hoe we gaan slapen (vroeger naakt en met elkaar in een ruimte). "En net als vork en zakdoek is ook de nachtkleding een symptoom van de beslissende verandering die zich in die tijd bij de mensen voltrok. Hun gevoeligheid voor alles wat met hun lichaam te maken had nam toe. ... De schaamtegrens schuift op, het driftleven wordt verder beteugeld. De onbevangenheid waarmee men zich naakt vertoont verdwijnt, net zoals de onbevangenheid waarmee men zijn behoeften voor andermans ogen verricht." [5] In de westerse filosofiegeschiedenis is misschien Nietzsche nog een luciferlichtje om het lichaam weer tot leven te wekken maar dat zal toch nog jaren duren. "Achter uw gedachten en gevoelens, mijn broeder, staat een machtige gebieder, een onbekende wijze – die heet Zelf. In uw lijf woont hij, uw lijf is hij. Er is meer verstand in uw lijf dan in uw beste wijsheid. ... De verachters van het lijf wil ik een woord zeggen. ...."[6]

## Adam en Eva waren naakt.

Het naakte lichaam is vanuit Bijbels perspectief gesproken normaal, goed en mooi. Pas nadat Eva Adam verleidt in het paradijs ontdekken zij dat ze

**“Het lichaam verdwijnt in ons civilisatieproces meer en meer naar het gebied van de schaamte, naar het gebied waarin wij het niet meer mogen tonen.”**

- Norbert Elias -

naakt zijn en zij bedekken zich uit schaamte met vijgenbladen. Tevens verstoppen zij zich wanneer zij merken dat God ook in het paradijs loopt en vlakbij is want ze zijn immers naakt! En God vraagt hen van wie zij te horen hebben gekregen dat zij naakt zijn. De slang krijgt de schuld! In veel Joodse gebruiken wordt naaktheid als onrein gezien. De eerste boeken van Genesis zijn geschreven ongeveer 600 jaar voor Christus dus vanaf die dag bestaat de ellende wanneer het om naakt gaat. In sommige sektes bleef het idee bestaan dat bloetheid staat voor die oorspronkelijke en nog goede Adam. De Adamieten hielden hun kerkdiensten naakt. In 1535 werden zij streng gestraft omdat zij het stadhuis in Amsterdam hadden bezet. Ze werden gevierendeeld, elk deel bij een stadspoort opgehangen en hun hoofden op staken gespiësd. [7]

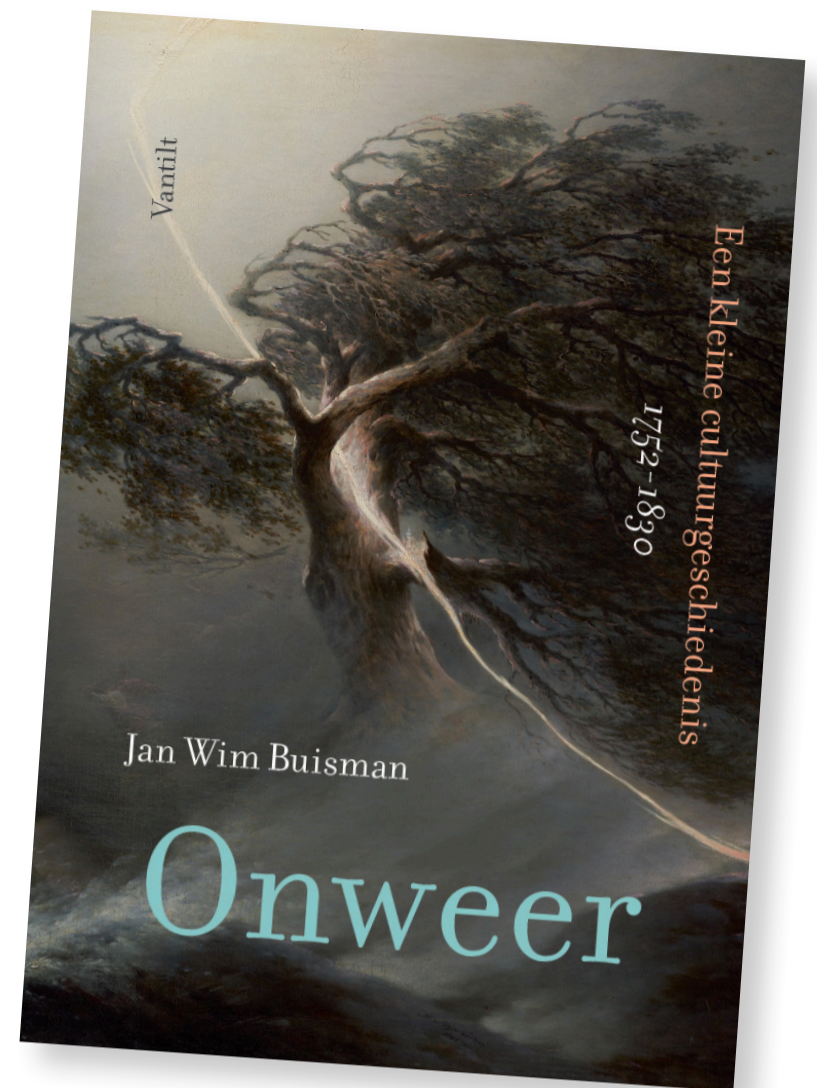
## Naakt in de kunst

In de vroege Christelijke kunst

is Jezus vaak naakt afgebeeld (o.a. de kruisiging). Zijn naaktheid verwijst naar de eerste mens, de reinheid en transparantie. Naaktheid is hier spiritueel en zoekt een verbinding met het hogere. Maar langzaam zien wij in de kunstgeschiedenis meer en meer het naakte lichaam loskomen van het godsdienstige. Naaktheid komt meer en meer als zelfstandig thema op. Met zijn naaktheid onderstreept de mens zich meer en meer als individu. Het lichaam verwijst niet meer naar het gedroomde Hof van Eden maar is in het hier en nu het paradijs. Los van Bijbelse verhalen en terugkerend naar de lijflijke verheerlijking zoals in de Griekse, Hellenistische tijd, zo schetst Michelangelo zijn figuren. Lichamelijke lust mag gezien worden, het lichaam mag in zijn naaktheid verleiden. Het lijf mag esthetische kracht uitstralen. Met de opkomst van de prille wetenschappelijke blik wordt het naakte lijf nog meer geobjectiveerd. De catalogus De Naakte Waarheid draagt geen betere titel om dit proces te illustreren. [8]

## Het lichaam een machine.

De 18de eeuw is de periode van de Verlichting. Waar rond 1700 de meeste boeken nog de theologie tot onderwerp hebben, verschuift dat halverwege de 18de eeuw naar reislitera-



wachthuisje met een ijzeren staaf vanuit de grond tot 12 meter hoogte uitstekend boven het dakje. De vonkenregen en het behoud van het huisje maakt dat de bliksemafleider uitgevonden is. Weg met de toorn van God, het is simpele elektriciteit. En dit leidt o.a. tot opvattingen dat de lichamelijke lusten feitelijk elektrische ontladingen zijn, liefdesvonken! Met als hoogtepunt de uitvinding door de fysicus G.M. Bose (1710-1761) van de Venus electricata "waarbij een geïsoleerd opgestelde vrouw elektrisch geladen werd en vervolgens mannen haar mochten kussen – hetgeen uiteraard tot een pijnlijke ontlading leidde. Weldra genoot de demonstratie van de 'elektrische kus' een grote populariteit, zeker in adellijke kringen." [9]

Al met al wordt het lichaam meer en meer een natuurkundig experiment. We ontdekken



De Venus Electricata of de 'elektrische kus', Franse prent, 18de eeuw. De Duitse dichter en fysicus G.M. Bose bedacht de proef met de geïsoleerd staande vrouw, die elektrisch werd geladen. Dan mochten mannen haar kussen!

steeds meer van grote tot kleine onderdelen van ons lichaam. Het lichaam als zodanig bestaat niet meer maar wordt een samenhang van onderdelen die bij goede gezondheid als een geoliede machine gezien kan worden.

## Reageren?

rikroelfzema@gmail.com  
of d.roelfzema@upcmail.nl

Dit artikel is gebaseerd op de volgende boeken:

[1a + b]= Gorgias 493A, verzameld werk band 1, blz 158, Phaedo 66D, b Geschiedenis der westerse filosofie (1975), blz. 334

[3]= Michel Onfray Het lichaam, het leven en het lijden (2004), blz. 179 e.v.

[4]= Helaas zijn er slechts 2 delen in het Nederlands verschenen, Antieke wijsgeren (2007) + Christelijke hedonisten (2007). Heerlijke literatuur maar ook angstig om te beseffen dat zoveel van hen 'weggeschreven' zijn uit de gangbare filosofiegeschiedenis. Ik ontdekte deze geschiedenis pas in dat jaar 2007. Nooit heb ik over de geciteerde en besproken filosofen tijdens mijn studies gehoord.

[5]= Norbert Het civilisatieproces (2011), blz. 228

[6]= Friedrich Nietzsche Aldus sprak Zarathoestra (1985), blz. 42 e.v.

[7]= Mineke Schipper Bloot of bedekt (2015) hoofdstuk 7.

[8]= De Naakte waarheid (2019) uitgeverij Waanders & De Kunst bij de gelijknamige tentoonstelling in het Rijksmuseum Twente geeft van deze ontwikkeling een prachtig beeld. Voor 24,95 bezit je het merendeel van de tentoongestelde werken in kopie. In chronologische volgorde wordt het naakte lichaam losgemaakt van het spirituele hogere. Wat overblijft is het lichaam als lichaam, om te consumeren, om je te verlustigen of om te shockeren.

[9]= Buisman Onweer een kleine cultuurgeschiedenis 1752-1830 (2019), citaat blz. 196; door alleen dit aspect uit het boek te halen doe ik dit meesterwerk echt te kort. Met zoveel plezier heb ik de tekst en de stortvloed aan illustraties tot mij genomen. Voor 29,50 335 bladzijden volslagen nieuwe informatie. KOPEN!